

CONSIDERAȚII ANTROPOLOGICE PRIVIND POPULAȚIA RURALĂ DIN CENTRUL CÂMPIEI ROMÂNE ÎN TRE SECOLELE XIV—XVI

LAURENȚIA GEORGESCU

Unul dintre izvoarele certe care stau la baza elaborării istoriei unui popor este și rezultatul obținut prin studiul populațiilor vechi. Toate obiectivele cercetărilor de antropologie istorică de la noi din țară au o motivație politico-istorică.

Informațiile istorice și descoperirile arheologice pun în lumină o societate evoluată, cu așezări statornice, de agricultori, crescători de vite, păstori și meșteșugari care trăiau în majoritate în obști satești.

În cele ce urmează vă prezentăm unele considerații antropologice în urma studiului comparativ a unor necropole medievale care au aparținut unor așezări ce au luat ființă ca rezultat al înmulțirii așezărilor de la sud de Carpați în „Centrul Câmpiei Române“, în zonele drumurilor către Dunăre, sate în majoritate atestate de hrisoavele și documentele interne¹ până către sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Populația care a folosit necropolele luate în discuție, aparțin aceleiași neam, aveau aceeași cultură și s-au dezvoltat în condiții sociale și politice asemănătoare, diferențele de la un grup la altul care au rezultat în urma studiului antropologic, datorindu-se mai ales particularităților fiecărei așezări.

Foarte important în aprecierea rezultatelor este metoda întrebuințată de arheolog în cercetarea de teren, dacă este o descoperire întâmplătoare, o săpătură de salvare sau o cercetare exhaustivă a zonei sau microzonei reperate, sau dacă tot materialul descoperit a parvenit spre studiu antropologului.

Deși inegale ca mărime cele 17 serii studiate (Tabelul Nr. 1) sunt suficiente pentru caracterizarea demografico-antropologică a populațiilor care au viețuit în arealul pe care l-am studiat pentru epoca respectivă.

Urmărind modul în care se reflectă indicii tabelelor de mortalitate la fiecare dintre seriile studiate, am căutat să desprindem în cea măsură eșantionul realizat astfel poate fi considerat drept un lot martor corespunzător unei realități istorice și corespunzând unui factor primar de caracterizare demografică a populației rurale din Centrul Câmpiei Române a Țării Românești.

Populația acestei zone trăia în sate mici, sutele de sate mici, retrase în zonele păduroase, care la cel mai mic semn de pericol se retrăgea în zona sud-carpatică sau chiar în adâncul munților. Distanțele aveau cu totul alte dimensiuni pentru populația acelor timpuri².

Fiecare necropolă are particularitățile demografice zonale datorate condițiilor social-economice, culturale și politice.

Din materialul studiat de noi ies în evidență următoarele :

— Grupele de vârstă 0—14 ani sunt insuficient reprezentate,ducând la o creștere artificială a speranței de viață la naștere probabil ceva mai scăzută în perioada prefeudală, așa cum Dardu Nicolaescu Plopșor și Wanda Wolsky subliniază în studiul făcut pe subiecții necropolelor din sec. IV e.n. din Muntenia³. Vârful curbei de mortalitate se plasează în grupa adultă, în grupa matur I (30—40 de ani) menținându-se ridicată (speranța de viață este de 35,5 ani) ca apoi să scadă în intervalul de vârstă al grupei matur II (40—50 de ani) descrescând până la rarii subiecți de 65—70 de ani găsiți în necropole. În lucrarea de mai sus se subliniază, corelarea numărului de supraviețuitori cu creșterea posibilităților de deces și scăderea posibilităților de supraviețuire o dată cu atingerea vârstei adulte. Se consideră drept un model arhaic de mortalitate înregistrat la seriile preistorice, la seriile de sec. III—V e.n., ca și pe cele pe care noi le-am găsit la unele populații feudale⁴.

În studiul antropologic asupra materialului rezultat din cercetarea de la Brăgadiru-Zimnicea⁵, regiune cu continuitate de locuire din neolitic până în zilele noastre, se consideră că eșantionul are unele analogii cu seria contemporană de la Străulești, noi având însă niște rețineri însă în ceea ce privește speranța de viață (pentru grupa de vârstă 0—14 ani care este de 32,10 ani, iar pentru grupa de vârstă de 20—30 de ani este de 20,6 ani) deoarece fiind o săpătură de salvare gradul de aproximație al volumului real al subiecților înhumați este destul de mare.

Pe un material studiat de noi, provenit din necropola de la Bîrzești — București, de abia unind eșantioanele 1982—1984, am putut lucra speranța de viață corect, deoarece această necropolă care se întinde pe 2000 mp nu este exhaustiv cercetată (datele primelor eșantioane le-am luat orientativ). În stadiul de față al cercetării putem să ne pronunțăm în ceea ce privește longevitatea, asupra probabilității de deces. Există apropieri foarte mari între cercetarea de la Străulești și Bîrzești. Frecvența distribuirii femeilor și bărbaților arată un surplus de subiecți masculini atât la cele două necropole de la Străulești cât și în necropola Bîrzești și Mănești I, cu aceeași datare (cercetarea arheologică este făcută de aceeași arheologi la Străulești, Mănești și Bîrzești; Panait I. Panait și Aristide Ștefănescu).

Speranța de viață în intervalele infans I, la Străulești I este de 23,9 ani, la Străulești II este de 29,0 ani, la Bîrzești⁶ este de 28,6 ani, la Mănești I⁷ este de 30,2 ani, la Mănești II—III este de 32,6 ani, iar la Cernica⁸ de 32,4 ani.

Dacă luăm al doilea interval cu mortalitate ridicată, acela dintre limitele 20—30,5 ani, vom vedea cum scade speranța de viață, la Străulești I la 21,6 ani, la Străulești II la 22,0 ani, la Bîrzești la 23,3 ani, la Mănești I la 20,6 ani, la Mănești II—III la 24,6 ani, iar la Cernica la 23,4 ani.

Menționăm că profilul mortalității, durata medie de viață și probabilitatea de supraviețuire la fiecare grupă de vârstă au fost calculate cu ajutorul tabelelor de mortalitate. Chiar dacă nu lucram pe tabelele de mortalitate, unde rezultatele cercetării demografice antropologice românești se încadrează în tabloul lumii medievale⁹, repartizarea pe grupele biologice de vârstă mi-a subliniat mortalitatea ridicată la grupele de copii și femei tinere, ca și procentul redus al celor ce ating 60—70 ani. Astfel la : Străulești I avem o mortalitate 45,96% între 0—14 ani,

de 21,62% între 20—40 de ani și de 5,40% peste 60 de ani ; la Străulești II respectând intervalele de mai sus avem : 34,65%, 24,72%, 25,54% ; la Bîrzești (cercetare în continuare) avem următoarele procente pe aceleași grupe : 34,12%, 45,16%, 4,54% ; la Cernica avem pe aceleași intervale : 27,58%, 27,58%, 4,61%. În mod special am lăsat la urmă necropola Mănești I care are apropieri foarte mari la Străulești I, în primul interval și anume o mortalitate de 47,1%, în al doilea interval de 48,1%, iar în al treilea interval de 4,8%.

În ceea ce privește necropolele Mănești III fiind o cercetare în continuare ne permitem să avansăm numai că procentele sunt apropiate de cele obținute la Bîrzești.

Structura pe grupe de vârstă a loturilor studiate, reflectă condițiile de viață familială și de grup a fiecărei comunități sătești în parte deoarece nivelul economico-cultural al societății determină evoluția biologică a morții ¹⁰. Condițiile în care au trăit populațiile cercetate în epoca respectivă nu se deosebeau prea mult.

Unele deosebiri le găsim în cadrul necropolelor situate pe un interval de timp mai mare, ca perioadă de înhumare, în aceeași zonă de locuire cum este cazul necropolelor Străulești I—II ¹¹, Mănești I—II—III ¹² și Bîrzești ¹³ ; necropole de foarte mare importanță pentru istoria economico-politică a Țării Românești, pentru studiile de demografie istorico-antropologică ¹⁴.

Necropola medievală de la Radovanu, situată la sudul arealului de cercetare, aparține secolelor XV—XVII. Până în prezent noi am lucrat materialul uman care ne-a parvenit — 161 de subiecți. O particularitate a acestei necropole, este faptul că din 161 de înhumați, 76 sunt copii sub 14 ani (46,20%), numărul copiilor care mor în primul an de viață în necropola de la Radovanu depășind cu mult (13,66%) pe cel întâlnit până acuma nu numai în necropolele care au făcut obiectul studiului nostru, ci și în cele descoperite pe tot teritoriul țării. Ținând seama că repartitia pe grupele mari de vârstă a adulților ne dă apropieri foarte mari de cele din cimitirele studiate de noi, iar din studiul arheologului Maria Comșa reiese caracterul de săpătură ce necesită continuarea cercetărilor de teren, presupunem în acest caz că frecvența foarte mare a copiilor decedați în primul an de viață, poate avea un caracter întâmplător, cu atât mai mult că din analiza comparativă a datelor metrice rezultă o mare asemănare între subiecții seriei de la Radovanu ¹⁵ și cei de la Străulești I—II și Cernica de care apropierile sunt foarte mari. Concentrarea în intervalul grupelor a unor însușiri fizice particulare poate fi datorat și condițiilor specifice de dezvoltare a acestor mici comunități în care căsătoriile se efectuau frecvent între membrii satului respectiv.

Pe aceeași linie cu Radoveanu, dar mult spre est la Coconi ¹⁶, s-au descoperit trei cimitire medievale aparținând sec. XIV—XVI, cu un material osteologic foarte prost conservat. Stațiunea Coconi nu a dat spre studiu decât 9 subiecți.

La nordul arealului de cercetare, pe valea Teleajenului în stațiunea timpurie de sec. IX—X de la Bucov, s-a descoperit un cimitir aparținând sec. XVI ¹⁷. Dau cu titlu informativ datele celor 31 de subiecți privitor la speranța de viață, procentajele putând duce la o interpretare eronată

comparativ și anume : mortalitatea copiilor între 0—14 ani este de 45,16‰ ; între 0—7 ani este de 35,6‰, mortalitatea adulților între 20—40 ani este de 19,36‰, iar a celor care depășesc 60 de ani de 12,90‰ ; speranța de viață în grupa 0—7 ani este de 25,1, iar în grupa de 20—30 de ani este de 26,1.

În anii 1986—1987 au intrat în studiul nostru necropolele din Dealul Piscului¹⁸, Ordoreanu¹⁹ și Poșta²⁰ (vezi Tabelul Nr. 1) cu subiecți nu prea mulți. Deoarece Dealul Piscului este o cercetare în continuare dăm la toate cele trei necropole menționate mai sus pe grupe mortalitatea : necropola de la Poșta : mortalitatea la copiii între 0—14 ani este de 15,15‰, la adolescenți este de 9,9‰, la femei și bărbați este separat de 18,18‰ cu două cazuri de nedeterminări din cauza proastei conservări (9,9‰). Necropola de la Ordoreanu avea o mortalitate de 39,13‰ la copii, de 34,7‰ la femei și de 26,08‰ la bărbați (raportare la un eșantion de 23 de subiecți). Necropola din Dealul Piscului ne-a dat următoarele date mai echilibrate pe eșantion : 22,22‰ la copiii între 6—14 ani, 33,33‰ la femei și 41,6‰ la bărbați.

Profilul mortalității, durata medie de viață și probabilitatea de supraviețuire la fiecare grupă de vârstă la cele trei eșantioane menționate mai sus au analogii cu seriile de la Bragadiru-Zimnicea, Străulești, Mănești, Bîrzești.

Sub raportul analizei antropologice comparate se constată că majoritatea subiecților din seriile studiate, din punct de vedere tipologic prezintă toate formele obișnuite ale câmpiei muntene — a tipului euro-poid —, cu unele excepții montane aparținând vechilor alipini așa cum arătau ei la Bucov câteva sute de ani cu unele elemente protoeuropoide ca cei de la Cotroceni, Străulești I, II, Ceptura²¹. Fondul mediteranean, ușor mezoprognat cu calotă frecvent brahicrană sau doliocrană este prezent și în cimitirele de la Străulești, Bragadiru-Zimnicea, Coconi, Mănești I — II — III²², Bîrzești²³, Dealul Piscului²⁴, Ordoreanu²⁵, unde s-au putut observa mai atent detaliile, pe care datorită stării de conservare la Poșta, Renie²⁶ (cercetare de teren va fi reluată în acest an), Grozăvești și Cireșanu²⁷.

Între aceste comunități rurale este o unitate, aparțin aceluiași neam, aveau aceeași cultură, s-au dezvoltat în condiții sociale și politice asemănătoare, diferențele care există nu sunt la nivel populațional, ci la nivel de eșantion statistic.

Datele menționate mai sus caracterizează populația sătască din zona pe care ne-am propus să o studiem — Centrul Câmpiei Române — sate care în decursul timpurilor au dus la formarea marilor centre rurale și urbane din Țara Românească.

TABELUL NR. 1
NECROPOLELE MEDIEVALE DIN CÎMPIA ROMÂNĂ*
— Populația rurală —

Necropola	Nr. cau.	Secol	Autorii studiului antropologic
Bîrzești	164	XVI	Laurenția Georgescu
Ceptura	67	XVI	Laurenția Georgescu
Cireșanu	7	XV-XVI	Laurenția Georgescu
Dealul Piscului	36	XV	Laurenția Georgescu
Grozăvești	22	XVI	Laurenția Georgescu
Mănești I	54	XVI-XVII	Laurenția Georgescu
Mănești II — III	216	XIV-XV	Laurenția Georgescu
Ordoreanu	23	XVIII	Laurenția Georgescu
Poșta	22	XVIII	Laurenția Georgescu
Renie	24	XVI	Laurenția Georgescu
Bragadiru-Zimnicea	52	XVI	Popovici Ioana
Bucov	31	XVI	Popovici Ioana
Cernica	87	XV-XVIII	Botezatu Dan și Ștefănescu Gh.
Coconi	9	XIV-XV	Botezatu Dan și Ștefănescu Gh.
Radovanu	164	XV-XVII	Popovici Ioana și Georgescu Laurenția
Străulești I	74	XIV-XV	Popovici Ioana
Străulești II	258	XVI	Popovici Ioana

Total cazuri = 1474

* — Necropolele ca Piuș Petrii, Cîmpulung etc. care însumează circa 800 morminte, vor forma obiectul unei alte lucrări privind populația urbană medievală.

NOTE

1 E. Hurmuzaki, **Documente Privitoare la istoria românilor**, vol. X—XIV, București, 1915—1919.

2 **Documente privind Istoria Românilor**, A. B. C., sec. XIII—XVIII, Țara Românească, Moldova și Transilvania; N. Iorga, **Istoria Românilor**, vol. III—VI, București, 1937—1939; **Istoria României**, vol. II, București, 1962; V. D. Matei, **Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova în sec. XV—XVIII**, București, 1937.

3 D. Nicolăescu-Plopșor, W. Wolsky, **Necropolele din sec. IV e.n. din Muntenia. Elemente de analiză demografică comparată**, în SCA, T. 9, Nr. 2, 1979.

4 L. Georgescu, **Unele aspecte privind populația evului mediu**, comunicare Slobozia, 1986.

- 5 I. Popovici, **Necropola feudală de la Bragadiru-Zimnicea (sec. XVI). Observații antropologice**, în SCA, T. 6, Nr. 2, 1969.
- 6 L. Georgescu, **Necropola feudală de la Bîrzești-București**, în MCA, 1985.
- 7 Idem, **Necropolele feudale de la Mănești-Buftea**, în „File de Istorie”, București, 1978 ; MCA, Oradea, 1979 și MCA, Ploiești, 1984.
- 8 D. Botezatu, Gh. Ștefănescu, **Caracterizarea antropologică a cimitirului feudal de la Cernica. sec. XVII—XVIII**, în SCA, IX, 1975.
- 9 G. Nemeskevny-Asady, **History of human life span and mortality**, Budapesta, 1970.
- 10 Al. Pescaru, **Elemente de demografie**, București, 1968 ; St. Pascu, **Demografia istorică în Populație și societate**, Cluj-Napoca, 1970.
- 11 P. I. Panait, **Așezarea feudală Străulești**, în CA, București, 1965, Idem, **Începutul orașului București în lumina cercetărilor arheologice**, București, V, 1969.
- 12 A. Ștefănescu, **Cercetarea arheologică a satului Mănești-Buftea în secolele XIV—XV**, în MCA, Oradea, 1979 și Tulcea, 1982 ; în CA, București, 1981 și MCA, București, 1983.
- 13 I. Popovici, **Cimitirele de la Străulești. Analiză demografică** în SCA, 10, 1973, 1 ; L. Georgescu, **Necropola feudală I — II — III**, în MCA, București, 1983.
- 14 I. Popovici, M. St. Udrescu, **Date comparative asupra unor populații medievale din Campia Română**, în SCA, IX, 1975 ; L. Georgescu, **Unele considerații privind tipologia așezărilor sătetești**, comunicare, Călărași, 1985.
- 15 I. Popovici, L. Georgescu, **Contribuții antropologice la studiul populației feudale. Cimitirul de la Radovanu**, în SCA, T. 12, 1975.
- 16 D. Botezatu, Gh. Ștefănescu, **Studiul antropologic al scheletelor de la Coconi (sec. XIV—XV)**, în SCA, T. 6, nr. 2, 1969.
- 17 I. Popovici, **Notă asupra scheletelor descoperite la Bucov (sec. XVI—XVII)**, în SCA, T. 10, nr. 1, 1973.
- 18 R. Ciuceanu, **Cercetări arheologice pe Dealul Piscului**, în CA, 1985.
- 19 A. Ștefănescu, **Necropola medievală de la Ordoreanu**, în CA, București, 1988.
- 20 A. Ștefănescu, R. Ocheșanu, **Săpături în stațiunile arheologice medievale de pe Argeș din zona Poșta-Buturugeni**, în 1986, în MCA Timișoara, 1987.
- 21 L. Georgescu, D. Lichiardopol, **Necropola medievală de la Ceptura. Date arheologice și antropologice**, în **Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie din Ploiești**, 1986.
- 22 P. I. Panait, A. Ștefănescu, **Relațiile orașului București cu satele învecinate**, în **Muzeul Național**, II, 1975 ; L. Georgescu, **Cimitirele medievale de la Mănești-Buftea**, comunicare la sesiunea „Buftea”, 1982, 1983.
- 23 L. Georgescu, **Necropola feudală de la Bîrzești**, sesiunea Institutului I. V. Babeș — Antropologie, 1984, 1985.
- 24 Idem, **Considerații preliminare privind populația satului medieval Ordoreanu de pe râul Argeș. Studiu comparativ**, în MCA, Pitești, 1988.
- 25 Idem, **Necropola feudală de la Oltenița Renie**, în „Ilfov. File de istorie”, 1978 ; D. Șerbănescu, **Necropola feudală de la Oltenița Renic**, în „Ilfov. File de istorie”, 1978.
- 26 L. Georgescu, **Necropola feudală de la Grozăvești**, în SCA, T. 13, 1976 și CA, București, III, 1981.